

IZLOŽBA

NARODNIH RUČNIH RADOVA
ZAGREBAČKOG ZBORA

25. VIII. – 10. IX. 1928.

1928 f.
Z. Z.

Z A G R E B 1 9 2 8

ARHIV ZA LIKOVNE VEŠTAČENJE
JUG. AKADEMIJE - ZAGREB

7042

IZLOŽBA

NARODNIH RUČNIH RADOVA
ZAGREBAČKOG ZBORA

25. VIII. – 10. IX. 1928.

Z A G R E B 1 9 2 8

IZ OŠBA

NABOJNY KUONH HADOM

ZAGREBAČKOG ZBORJA

IZ VII-IX. 1928

IZ OŠBA

U počast

g. S. Bergeru,

*predsjedniku izložbe narodnih ručnih radova zagrebačkog zbora,
osnivaču i upravniku etnografskog muzeja u Zagrebu.*

THE
JOURNAL OF
THE
AMERICAN MEDICAL ASSOCIATION
PUBLISHED WEEKLY
CHICAGO, ILL., U.S.A.

Izložba se ne samo rado gleda, već se i o njoj rado čita. Napose izložba, narodnih ručnih radova je ne samo zanimljiva već i poučna, jer je vazda odbljesak narodne umjetničke stvaralačke snage.

No izložba narodnih ručnih radova, koju je priredio Zagrebački Zbor (25. VII.—10. IX. 1928), jeste ne samo vrlo zanimljiva i poučna, ona je historijski dogadjaj u razviću naše narodne umjetnosti.

Zašto?

Tu je prikazan i konstatiran razvoj naše narodne umjetnosti, 50 i više godina unatrag. Tu su za-bleštale po prvi puta Privatne Zbirke narodnog blaga — stari hrvatski narodni kućni za-drugarski radovi, tkiva, veziva, i narodnih čipaka. Na starim podlogama tehnike i ornamentike pokazani su kućni zanati svake vrste, — koji rade samostalno ili su u relaciji sa ženskim Udrugama i oblasnim poduzećima. Napokon zastupani su i umjetnički zanati t. j. radovi umjetnika bilo samostalnih radiona, ateliera odnosno umjetničkih institucija, koje sve crpe na vrelu narodnih oblika.

Ta izložba je vanredno uspjela. Ne samo, da nam je pokazala historijski put razvića, već su opaženi i novi putovi, kojima treba, da ide naša narodna umjetnost rada i zarade.

Za taj uspjeh imade zasluge naš narod, čitav zbor odličnika umjetnika (vidi katalog Zagrebačkog Zbora) sve zaslužna imena na polju znanosti, narodne umjetnosti, obrta, trgovine, industrije kao što su: Aleksander, E. Demetrović, R. Erber, arh. I. Fischer, predsj. Ženka Frangeš, gradonačelnik Heinzl i

supruga, tajnik R. Herceg, prof. A. Jiroušek, začasna predsjed. Zlata Kovačević-Lopašić, rektor Dr. Karlović, Dr. Kus-Nikolajev, S. Lepić, Jela Novak, oblasni predsjednik J. Predavec, prof. V. Tkalčić, a na čelu s predsjednikom izložbe, upravnikom i osnivačem Etnografskog Muzeja g. S. Bergerom.

Izložba narodnih ručnih radova smještena je u palači visoke ekonomsko-komercijalne škole u Zagrebu. Ta nova palača, koju su sagradili naši privrednici, našla je time svoje pravo posvećenje i direktivu.

Mi ćemo proći izložbom, onako po dvoranama. Unidjimo.

*

Vestibil palače ukrašavaju sagovi i ćilimi naših krajeva, bivšeg poduzeća narodne industrije S. Bergera. To su nijeme, ali rječite slike našeg prebiranog veza na stanu (Webestuhl) naših slavonskih tkalja. To su slike izdjelane rukom Hrvatica, ispisane slovima zavojitih i dalekih puteva, kojima ide naš narod od pradomovine svoje — cilju svome, noseći u sebi akorde: mira i rada, preduvjet blagostanja...

*

Do prozora vestibila smjestio se bosanski »mutavdžija«. (ćilimar) hrvatske zadruge Gornji Vakuf. To su sagovi (mutapi), pokrovc i (kozje) kostrjeti, po nacrtima naše umjetnice gdje. Tereze Paulić. U tim radovima odražava se klasična naša osebuynost i solidnost našega naroda. Ozbiljne pruje u naravnim bojama: crne, bijele, žute, sive kostrjeti redaju se u nedogled... Zastupani su i mlinarski radovi toga kraja: mlinovi za kavu, kutije, noževi, tokovi... Sve od bakra pozlačeno u izvedbi bosanske ornamentike. Ti predmeti su prikladni za kućnu upotrebu, a pokrovc i (mutapi) trajan su ukras za ozbiljne dvorane, sobe, radione.

*

Dvorana keramičkih radova gdje. Sibenschein — osvaja... Ti radovi pokazuju duboku umjetničku studiju — i razumijevanje našeg naroda svih krajeva S. H. S. — njegovih kretnja i poza. Ti radovi su ples njegove tuge i radosti, koja se objašnjava u njegovoj vanjštini, napose u njegovoj nošnji... Gdja. Sibenschein i akademički slikar g. Schmierler dali su u tom pogledu takve umjetnine, da svaki laik gledajući te radove razumije sve, vidi sve, znade sve... U tom baš leži prava umjetnost, koju razumiju široke mase. Taj dojam dobio je svaki, tko je imao prilike proći dvoranom gdje. Siebenschein — slušajući udivljenja posjetioca. Njezini radovi izvrsni su predmeti za eksport, koji su već našli svjetski glas...

*

Zbirka narodnih ručnih radova sjeverne Dalmacije. (Bukovice). Okolica: Kistanja, Oborova, Benkovca. Radove rukovode gdje.: Ljubica i Darinka Malešević.

Interesantno je pričanje gdje. Ljubice Malešević. Priča ovako: Već oko 20 godina radim s narodom. Zašto? — Opazila sam kako, krasno naše staro vezivo žene omalovažuju. Među ga za opanak. Počela sam to spasavati... Narod, treba da živi, a ima od čega... Ajde, da počnemo raditi...

Počela sam sakupljati i kupovati stare dalmatinske vezove i primjenjivati ih na predmete za kućnu upotrebu. Počela sam s malo radnica, a onda sve više. Danas ih ima oko 300. Kad su one vidjele, da se to isplati, dolazile one sve više. Danas bi htjele sve da rade. Neke dolaze 40 i više kilometara do mene, da zarade tek 50 D... Idu one još za noći, dok pijetlovi pjevaju. A kad otvorim prozor, sve pitaju: Ima li zarade?... Zovem ih u svoju kuhinju, dijelim zarađu, ako imam. Priredim pure (pulentu), a starijim radnicama od 60—70 godina dajem tople kave. Ah, — gospodjo, tamo sve radi već od 15 godine — rade žene bake...

Zahvalno se sjeća g. Bergera s kojim je svojedobno radila za izvoz.

*

Slično priča i gdja. Darinka Malešević, koja radi takodjer već više godina. Počela je s 3 radilice, a danas ih ima 150 i više.

Gdja. Ljubica i Darinka Malešević, izložile su predmete za kućnu upotrebu: stolnjake, prostirke, zastore, jastuke, sve u klasičnom dalmatinskom vezu ozbiljnih boja i ornamenata, vezene plosnim vezom (Flachstickerei), križićima, skipićima (ispisara = Holbeintechnik); torbice u mozaik zvrkovi ornamentu i tehnici; nakit za pojase t. zv. trepetljike, — nadalje glazbala, frule, gajde, čurlikalice, sve narodnom ornamentu.

Stolne garniture i prostirke u ornamentu: napera, vodički bod vodica; haljine, koljere (Kragen), zobune, — drniške pregače, — čilime iz Vrlike.

Gdja. Darinka snabdjeva i Putnički ured, koji raznosi robu širom svijeta...

*

Radovi sibeničke žene. Rade na crnom suknu: pletencem (Flechtstich), lančancem (Kettenstich) i plosnim vezom, sve po starodrevnom dalmatinskom ornamentu. Na haljeticima primjenjuju: gropi (gnidanje) tehniku. Vrlo dekorativno. Izložila ih je gdja. Marta Frankapan.

*

Lijepo je zastupana i **dobrotvorna ženska zadruha Dubrovnik**. Imade prostirke, torbice. Zanimljive su njihove kopče za pasove u metalu t. zv. taptete (pafte).

*

Eno starodrevnih čipaka s otoka Paga — u ornamentu krugova i rozeta, baroknih lukova i zubra — te renesansnih zubrića. Sve impresije s portala romanskih hramova i palača Dalmacije, — koje su prešle dušu dalmatinskih čipkarica daleke prošlosti, koja je radila nekad za Italiju. Danas Pag ima svoje čipkarske centre i

škole pod državnom nastavom i vodstvom. Učenice, kad izuče, rade samostalno, dolaze »zakupnice žene« — odnose čipke na prodaju širom monarkije SHS.

Marija Bukša i Marija Rumova-Belaki izložile su krasne pažanske čipke, kao prostirke, umetke (Einsatz) i čipke na metre. Fumica (Eufemija) Bukša radi čipke na izložbi. Radi krasnu široku čipku baroknih lukova t. zv. uzorak »na kapu«. Po uzorku razapela je i stavila od konca štapove (brides) i obameto m (Schlingstich) niže ornamente kolumbare i redom ih povezuje s ornamentom mendelicom. Obamita: štapove i zubre velike, na koje veze i stavlja male zubriće: pekice.

Dvoranom dalmatinskih radova upravo je radost proći. Može se reći: lijepa si Dalmačijo po svojoj prirodi, arhitekturi tvojih hramova i palača svojih, ali ljepša si po svojim marnim ženama i umjetničkom njihovom radu. Bože blagoslovi rad i zaradu Dalmacije.

*

Unidjimo u **dvoranu bosanskih radova**. Bihaćka oblast pod vodstvom gdje. Molnar, supruge velikog župana izložila je zastore, garniture za verande i kuhinje; pregače, torbe — terluke (natikače).

Sarajevo, — zastupano je s tri oblasna poduzeća: tkaonica beza, vezionica; tkaonica ćilima i radnionica za umjetničke zanate u metalu i drvetu.

Ah, — ta dvorana izgleda kao daleka narodna priča, no danas pred nama realizovana u veličanstvu ljepote. Bezovi, vezovi, ćilimi, radovi u metalu i drvetu, na svakom tom predmetu počiva narodna duša, — govor narodni... Pa onda bosanske kere (čipke = Spitzen) vezene na iglu, ta zasebna poezija ornamenta i tehnike haremских žena... Tamo je nikla i rodila se, doživila tihi radost i slavu, a danas u slobodi neka ne mrije — već dalje živi u bosanskim domovima na bosanskim bošćama, čevermama, jaglucima, maramicama — kao behar-ker a cvjetna, kera na keru, badem-ker a

kao sarajevska izvornička zvijezda izvezdica — i dalje se razvija...

Zato se brine upraviteljica gdja. M. Prica. Sakuplja motive. Precrtava ih, na temelju tome dalje razvija — primjenjuje. Sastavlja opsežno djelo: Narodni vezovi Bosne i Hercegovine.

Interesantan je minder gdje. Price. Stalak i stranice od drveta, ukrašeni motivima s preslica. Dvije preslice čine vješalo za pokrov iza mindera. Taj pokrov i pokrov mindera jesu kombinovani vezovi bosanskih rukava... Pred minderom stolić — narodni tronožak dekoracijom narodnih bosanskih motiva — prekriven bosanskim vezom s dva lica t. j. s jedne i s druge strane jednak. Takovi su bosanski i haremski vezovi.

Prozore ukrašavaju bosanski zastori, tkaonice ćilima. Store čini haremski vez na etaminu, vezen mušebkom, a ukrašen kerama: sarajevskom zvijezdicom, obtočen zvijezdicom izvorničkom — na okrajku resano (mit Fransen).

Haremske prostirke ukrašene su kombinovanom kerom. Kako? — Ornamentat: kubeta, turbeta; tehnika: sarajevska zvijezdica povezana vezenom mrežom zapadne tehnike. Time je pokazala gdja. Prica, kako se daje lijepo u čipkama provesti i primjeniti orijentalna i zapadna tehnika čipaka.

Pokrovci vezeni tehnikom: biserdžiki bejberek — ukrašeni izvorničkom kerom.

Paravani i jastuci, — vezeni bogatim haremskim vezom na crnoj svili. Ornamentat: zlatni šipak (Granatapfel), okolica (Bordura): cvijet.

Pokrovi za električne stajace lampe. Svila. Vezovi: na gajtan, savršetkom: kitanje u hamajlije.

Svakovrsno haremsko tkanje: znameniti: harir. Bolji je od Crepè de China.

Radove u metalu i drvu rukovodi direktor g. Jovo Trifković. Krasna: mangula (narodna peč) od mjedi. Servisi od bakra pozlaćeni. Drvene

vaze, kutije vezene srebrom — peskuni (stolci) vezeni srebrom u drvu. Savršeni ornamenti i tehnike: taušeranje, inkrustacije — cizeliranje i graviranje.

Tkaonicu čilima rukovodi direktor g. Henrik Hoffmann. Čilimi bosanski i perzijski ukrašavaju stubišta i stijene hodnika izložbe. Uz njih redaju se čilimi centralne i zapadne Bosne g. Dr. Knotza i slavonski čilimi bana Mihalovića. Svi ti radovi jesu starodrevna priča s visova iranskih, koja se spustila u dolove Babilona — prešla slavu Perzepolisa i renesansu Sasanida — preko Sirije i Smirne, Carigrada, prešla na Balkan i među bosanskim i osmanlijskim življem — živila. U rukama žena Bosanki i Muslimanki pod njihovim prstima i rukama oživljavala izdjelana u sagove zasebnih starodrevnih ornamenata — ali i sve više ginula... dok ju opet oblasna tkaonica oživila, okitila sagovima domove svoje — i pokazala cijelome svijetu. To je cilj svih poduzeća. Bilo sretno i berićetno...

Herceg-Bosno kršna, — da, lijepa si po narodu svome, a radovi tvoji, vjerna su slika tvoja...

*

U radu je spas... Bez rada nema blagostanja... Umjetnost oplemenjuje... Te akorde unijeli su i nose umjetnički radovi drvorezbarskih radiona **kaznione u Leposlavi i Srijemskoj Mitrovici**, pod vodstvom prof. Srećka Sabljaka i prof. Braniša.

*

Lijepa umjetnost gdje. Zdenke Sertić ukrašava stijene Bergerove dvorane, akvarel-slikama narodnih nošnja. Te slike su dražest precizne izvedbe.

*

Eto naših velezaslužnih **Udruga**. Imadu dvije dvorane. Žensku udrugu za tkivo i vezivo u Petrinji osnovala je začasna predsjednica gdja. Zlata Kovačević-Lopašić, a Žensku udrugu u Zagrebu gdja. Ženka Frangeš. To su naše prvakinje na polju promicanja narodne umjetnosti i obrta. Što su uradile za narod svjedoče nebrojene izložbe u tuzemstvu i inostranstvu. Time ne samo da su pronijele slavu našem

narodu, već su mu pružile zarade. A današnja izložba opet je svjedočanstvo lijepe organizacije rada i privrede, koja mora dovesti naš narod do blagostanja.

Množina prekrasnih predmeta, koje su stvorile ruke marnih Hrvatica, jesu za ukras i radost domova naših. Svi predmeti govore hrvatski govor posavačkog sviloveza sisačke okolice — bjelovez Jaske i Bošnjaci. Govore o klasičnom tkivu Posavine i Petrinjske okolice — Dalmacije.

One dvije vezilje u dvorani Petrinjske udruge — jedna veze na raljici (Rahmen), a druga prebire krasno na stanu tehniku: vutlivak i na zijev — jesu doduše prikaz dalekih dana prošlosti, koja ima budućnost. Za to nam garantiraju osnivačice Udrugâ, a s njima predsjednica gdja. Jurić i saradnice gdje. Fingerhut, Payer i Mudrinić.

*

U dvorani Petrinjske Udruge nalaze se umjetnički radovi **bojadisana drvenina** škole gdje. Pavle Brohove. Ona uspješno poučava. Traži među narodnim oblicima impresije, na kojima dalje gradi. Njezina škola stvara dražesne dekorativne predmete, koji osvajaju svakoga tko ih vidi.

*

Gdjica. Blanka Dužanec rođena je umjetnica. Pokazala nam je mogućnost novih puteva ukrasa keramičkih predmeta. Doduše tekstilnu ornamentiku i tehniku, na pr. lančanač-verižac, upravo je virtuosno plastički izvela na raznim keramičkim posudama. Njezin rad osvaja i djeluje dekorativno. Sjeća nas izdaleka na davnu dekoraciju kistom klasičnih posuda — i indijskih rezbarenih predmeta.

*

Gdjica. Gjurgjica Petričević primjenjuje lijepo narodnu ornamentiku na koži.

*

Kućni zanati. Lijepo je vidjeti, ali i razumjeti naš narod kod posla ... Sve sami rođeni umjetnici, svaki na svom mjestu.

Stjepan Ivančan, najbolji lončar Petrinje, radi na izložbi svoj lončarski posao.

Slavko Novosel, tkalac iz Remeta, radi za store i tkanja za gospojinske haljine.

Velika Gorica pokazuje nam zastore i radove na stanu. Katica Fabijančić, selo Kuče 45, radi na izložbi i kod kuće: dupljanje, krasan način probijenog tkanja à jour na stanu.

Jaga Kušan iz Suvoja 39., radi na izložbi prostirke na stanu. Ona jeste i bila je najbolja tkalja »na zijeve i vutlivak« za vrijeme bivšeg poduzeća narodne industrije g. Bergera.

Lonja radi mreškanje (Netzarbeit), pokrove za krevete, prostirke, čipke.

A. Šajnović pokazuje nam tkivo i vezivo iz Moslavine, selo Osekovo, Srez, Kutina, Popovača.

Okolica Jaske radi pred nama na stanu končano platno. Narudžbe prima Klara Novosel, selo Desinec Gornji.

Gradiška pokazuje narodnu krznariju. S. Šimunić izložio je: kožuhe cifrance, pršnjake, svlečiće, kožuhe s grudicama (kanafe).

Janica Gregurić, selo Orubica, mreška pokrove, prostirke, zastore.

Vinkovci i okolica. Gdja. Otilija Adamić pokazala je 100-godišnji razvoj tamošnje nošnje: Svećanice (svećana odijela) od svilenog platna, utkane zlatne tulipane. Haljine vezenice, vezene čupavcem (tišmicom = Lockenstich), potkicama: injem (Fransen). Čilime s ornamentom: na topove. Tkivo: pique, naški zvano: embenisko, uveo Berger.

Ana Marjanović radi kecelje i zastore na starom stanu srmom (srebrom) prebirano.

Ana Čurić, selo Otok, radi svećana odijela, veze svilom i zlatom šamije, marame i kecelje. Ornamenti: na tul pane i žirove.

Eno, pred nama redaju se sad dvorane privatnih zbirki...

Privatne zbirke. Nekad su mogućnici, aristokracija, iz generacije u generaciju sakupljali i čuvali dragulje i obiteljski nakit i sve stare porodične predmete, a prošle generacije našega naroda čuvala su u svojim ladicama stara veziva, odijela, nakite svojih baka i prabaka i predavale ih potomcima... Tako danas mogućnici i inteligencija naša odaju počast starim vezovima naših davno usnulih narodnih tkalja, vezilja i čipkarica... Zato su sve privatne zbirke, zastupane na izložbi, dokaz velike ljubavi za narodnu stvar. Sve su više manje mali ili veći muzeji, koji naliče jedan drugome, no svaki taj manji ili veći muzej imade svoju osebnost...

*

Zbirka gdje. Alice Herzog imade osobitu vrst starog lanenog krbeža (Durchbrucharbeit), optočena starom hrvatskom čipkom na balante (Klöpelspitze).

*

Zbirka prof. Ivana Druzanya imade osebnost: kabanicu kordunaškog serežana iz god. 1848.

*

Zbirka gdje. Lole Schwarz imade vrlo lijepa veziva s haljina i plahta (ponjava). Imade stare hrvatske čipke na balante. Ornamentat: na rože i staze.

*

Zbirka g. Radoslava Bačića obiluje starim radovima iz Bosne, Dalmacije, Slavonije — osobito nošnje. Vezovi su vezeni na debelom platnu, često s kozjom vunom.

*

Zbirka gdje. Melanije Poljak velika je. Njezina osebnost je suknen zobun iz Vugrovcu (Hrvatska). Aplikacija raznobojnog sukna djeluje dekorativno.

*

Zbirka gdje. Mirke Šoštarić, Sv. Ivan Zabno. Stari naš zamrli čipkarski centrum čipaka na balante. Interesantne su njezine stare čipke: na uzice, radjene na rogljice (firkete = Gabelarbeit). Stara čipkarica poslužila se »ukosnicom« (Harnadel), kad nije imala pri ruci »Gabelnadel«. Te čipke jesu narodna imitacija starih hrvatskih čipaka na balante. Ista ornamentika samo druga tehnička izvedba.

*

Zbirka gdje. Ljubice Pfeifer. Iz njezine vitrine, odnosno starinskog staklenog ormara, pogledavaju na nas stari posavački vezovi. Imade i lijepih komada narodnog nakita. S ormara se smiješi na nas u posavačkom vezu uokvirena slika Stjepana Radića s vijencem kralja Aleksandra.

*

Zbirka gdje. Jelke Fischer-Egersdorfer. To je već muzej naših tekstila jednako iz starijeg kao i novijeg doba. Djeluje dekorativno kao i u njezinu stanu. Pogotovo dobro je čuvana pod staklom. Isto vrijedi i za zbirku g. dra. Miroslava Vranića. Čuvanje tekstila pod staklom dobra je ideja i pouka.

*

Zbirka gdje. Ivke Aleksander, supruge državnog nadodvjetnika u Zagrebu. S mnogo ljubavi i razumijevanja sakuplja ona i njezin suprug ne samo narodne ručne radove, već sve što se odnosi na staru umjetnost. Zbirka gdje. Aleksander uređjena je pregledno. Pokazuje radove: slovenačke, srpske (gjurjgjevajke), bosanske, dalmatinske; posavačka tkiva i veziva, osobito krasne peče, bjelovez, šamiye, slavonske čilime, zobune (imade zobun iz Sv. Nedjelje); nadalje narodne vrčeve, narodni nakit, tikvice, pače i stare drvene svećake kipove. Raspoznala sam u jednome sv. Zakariju.

Moram spomenuti, da gdja. Aleksander imade u svom domu krasnih starih čipaka. Ja sam dvije njezine čipke staroslavenskih motiva obnovila,

t. j. načinila sam nacрте tih čipaka. Nacrte čuva naš muzej za umjetnost i umjetnički obrt u Zagrebu pod imenom gdje. Aleksander. Poklonila sam ih Ljubljani. Ljubljana ih radi. Izradila je po tim nacrtima čitave garniture za stol. Vidjela sam ih. Prekrasno. Trebala ih je izložiti u Zagrebu; bila je pozvana.

*

Zbirka gdje. M a k s e M o g a n zaprema dvije velike dvorane. Njezina je zbirka već veliki muzej. Ne znaš pravo kome da se više diviš, da li gdje. Mogan, njezinom talentu sakupljanja, ili stručnom razumijevanju narodnih vezova. Kolike li harmonije! — Krasna slika našeg umjetnika slikara p r o f. V a n k e priča nam svatovsku tajnu. Našla je u muzeju gdje. M o g a n svoje časno mjesto. Prati ju cilik nevidjenih gusala narodne pjesme prigodnice:

»Tiček nam popeva vu Javorskem gradu
Nutri nam naplećeju devojčicu mladu
Belu, črlenu kakti jabučica,
Tihu, mirnu kakti grličica,
Tenku, visoku kakti konoplica
Medna usta ima kakti jagodica,
Činega pogleda kakti trnulica
Drobnega hoda kakti golubica.
Srećen junak bude ki ju lubil bu,
Još srećnejši bude ki ju vuzel bude...

Zbirka gdje. Mogan pokazuje nam nadasve veliki interes za naše narodne dragulje, a to su naše čipke. One su osebnost njezinog muzeja. Kako je dražesna među svojim čipkama! Njezino mudro oko i ruke njezine sakupile su pravo čudo od naših starih hrvatskih čipaka na balante, što ih čuva u starim rezbarenim ladicama hrvatskih nevjestica. Ona dobro poznaje i čipke stranih naroda. Imade ih ponajviše u tehnici na balante, a bruseljske i na iglu.

Interesantni su njezini zastori. Sama ih je sastavila od starog tkiva, veziva i čipaka naših. Cijele prostore za stolove i glasovir izradila je od »tjemenica i

poculica«, optočila ih ponajviše starim hrvatskim čipkama, koje čine plohu temeljnicu (Grundfläche) tih interesantnih prostirka. Čast i priznanje gdji. Mogan i njezinoj zbirci.

*

Dakle vidjeli smo ogromno narodno blago, vidjeli smo sjajni odbljesak veličanstva riznice rada narodne duše i ruku. Upoznali smo sasvim sigurno, da ručni radovi našega naroda mogu biti i postati nepresušno vrelo prihoda za narod. Privatne zbirke dokaz su ljubavi za narod. No ljubav mora biti djelotvorna, ako je djelotvorna, onda je i požrtvovna. Uz takav narodni kapital, kakvim raspolažu ručni radovi našeg naroda, mora da cvate i procvate narodna umjetnost, narodna industrija i trgovina, koja ne samo zadovoljava domaću upotrebu, već treba narod da radi i za eksport.

Ljubav, požrtvovnost i razumijevanje vodećih faktora mora naš narod dovesti do blagostanja.

To nam propovijeda, to nas uči svoj cijeli vijek naš prvi inspirator-organizator, vodja, učitelj i otac naše narodne industrije i prvog poduzeća ručnih radova za eksport, naš Berger.

Sve, što smo dosad vidjeli da je tako, u prvom je redu zasluga njegova uma, ljubavi i srca. On je inspirator naših Udruga — zadruga rada — našeg kućnog i umjetničkog zanata. Svi mu to zahvalno priznaju i odazvali se radosno njegovom pozivu, da se upriliči ta prekrasna Izložba narodnih ručnih radova.

*

Sad udjemo u Bergerove dvorane: tkiva, veziva, čilima i narodnih nošnja. Ti predmeti su klasičan primjer njegova sakupljanja. On odabire najbolje i originalno. Odmah ispituje narodni govor, t. j. nazive ornamenata i tehnike — i sve što se odnosi na predmet. Tako on radi već od g. 1876. Bilježi sve. Postaje živa knjiga i kronika i naših narodnih običaja, u prvom redu Hrvata i svih južnih Slavena.

Sve nas uči i još danas poučava, jer najviše znade. Zanimljivo je s njime razgovarati. Kad on počne da tumači naše narodne nošnje, tkivo i vezivo, poculice, peče, pregače i sav onaj sitni vezak našega naroda. Kad tumači narodne ornamente: Vidite, to su vam vražje oči, purine cape, kokotova roža, to iz ovoga, to iz onoga kraja... Zaista on je time zadužio mladu znanost, koja se zove »Etnografija«, a ne samo nas. On postaje kapacitetom za inostranstvo. Naučenjaci svjetskog glasa uče od njega. Zahvalni su i ponosni na njegovo znanje. Nisu preoholi priznati, čega neznaju i pitati što neznaju. Njegovo znanje na polju naše etnografije puni učena djela. Oni Etnografski muzej u Zagrebu postaje saradnikom znanstvenog i svjetskog glasa djela: Die Völkerkunde od dr. H. Th. Bosserta, naklada Ernest Wassmuth, A.-G., Berlin 1926.

*

Berger je klasičan primjer od g. 1885., kako valja primijeniti narodno tkivo i vezivo za kućnu upotrebu. On otvara g. 1903. tkalačku uzor-školu, naobražava seljakinje za samostalan rad i poduzeća. Time je pružio našem narodu silu zarade. U Banatu, Elemir, Kuli daje narodu da zaradjuje tkanjem ćilima po narodnim ornamentima i tehnikama, koje pokušava dati izradjivati u pastel-bojama. Ti ćilimi osvojili su tržišta svijeta, Njemačku—Hamburg. Ćilime pirotskih motiva radi sa gdjom. Subotićkom.

U Idriji radi sa gdjom. Lapaine. Zaposluje oko 500 čipkarica, koje rade za Beč garniture: ukrasa za krevete i stolove.

Bergerove dvorane i tamo izloženi predmeti klasičan su primjer za svaku trgovačku i eksport-školu: Zašto?... Tu je on iznio i pokazao način i nauku, kako treba raditi na temelju narodnom: pošteno, solidno i umjetnički. Kako valja raditi, buditi interese za naše tek-

stile kod velikih trgovačkih kuća i poduzeća inostranstva. Tu vidimo čitave nebrojene kolekcije uzoraka, sastavljenih po ornamentu i tehnici, registrirano po broju i boji (sve utkano), ne samo za Hrvatice žene radilice, već i za trgovačke kuće inostranstva.

Eno mnoštvo nacрта! — Jedan je od i od njegove supruge. Eno gotovih modela, tkiva i veziva za gospojinske haljine, a radile su ih pariške kuće svjet-skoga glasa: Poire, Reye an Paquin (1902.—1906.). Slike tih haljina donose modni svjetski listovi. Berger priređuje g. 1897., izložbe hrvatskih ručnih radova širom Evrope i Amerike. Znamenita je ona g. 1905. u St. Loisu Americi. Agramer Tagblatt, zove tu izložbu »epohalni događaj«... a na Medjunarodnoj izložbi za pučku umjetnost g. 1909. (Lyceum-Club) u Berlinu »hrvatski odjel« glavna je atrakcija izložbe. Berlinski stručni list donosi opsežan prikaz. Medju inim kaže:... bogata izložba hrvatskih vezova i tkiva... neocijenjen je rad jednog jedincatog čovjeka, komornog vijećnika g. S. Bergera u Zagrebu, koji se mnogogodišnjim trudom i mukom... posvetio preporodu narodnih ručnih radova u Hrvatskoj...

Berger sa blagopokojnom suprugom radio je, a i danas sam radi, tiho na polju dobrotvorstva.

Njegov stan, pravi je muzej, a njegova spavaća soba jeste muzej crkvene umjetnosti. Medju kaležima, tabernakulama, monstrancama, oltarima i oltarićima, medju svetačkim relikvijarima, slikama i kipovima, spava on san pravednika Jakova...

Njegove zbirke postaju podlogom za sve naše muzeje u Zagrebu. Njegovih zbirki puni su manje više svi muzeji Jugoslavije. Postaje osnivačem i upraviteljom Etnografskog muzeja u Zagrebu. Križni put Kalvarija g. Bergera za dobrobit našeg naroda dovršena je.

Kako?... Najprije radi... Godine i godine čeka subvencije za uzdržavanje tkalačke škole, koju je on po

nalogu zem. vlade g. 1903. osnovao. Ne dobiva ih... Onda ulaže sav svoj imetak za narodno dobro. Dobiva malo, ... al slava mu se bliži...

Jubilej njegove sedamdesetgodišnjice ostaje trajna manifestacija njegova rada. Primio je svu silu čestitaka. Evo ih nekoliko od učenog svijeta sveučilišnih profesora inostranstva i odličnika:

*

Director des Museums für Völkerkunde, Universitätsprof. Dr. L. Schermann, München, čestita mu, spominje i svoj posjet u Etnografskom muzeju u Zagrebu i očekuje Bergera u Münchenu... »um bei diesem Anlass unsern alten Plan mit Ihnen durchzusprechen, die Gegenstände zu sammeln in denen sich der orientalische Einfluss in der südslavischen Welt mehr oder münder deutlich kundgibt. Ich bin überzeugt, dass keiner uns da solche Diensteleisten kann, wie Sie und ich wäre Ihnen dankbar, wenn Sie in aller Ruhe Entwürfe in Erinnerung unserer vorjährigen Besprechungen vorbereiten, bei denen ich so viel von Ihrer Erfahrung gelernt habe«...

*

Dr. Bossert čestita ... Ich sehe soeben aus dem Zagreber Morgenblatt, dass Sie kürzlich Ihren 70. Geburtstag feierten, und ich möchte nicht verfehlen, bei dieser Gelegenheit Ihnen meine herzlichsten Glückwünsche zu übermitteln und zugleich den Dank der deutschen Wissenschaft für Ihre vorbildliche Sammeltätigkeit in Kroatien auszusprechen. Was Sie unter schwierigen Verhältnissen zusammenbrachten, ist nicht nur wissenschaftlich von ausserordentlicher Bedeutung, es übersteigt auch die Arbeit eines Menschen in so hohem Grade, dass ich mich immer gewundert habe, wie es überhaupt möglich war das alles allein zusammenzubringen. Erst die kommenden Geschlechter werden ganzermes-

sen, was Sie in letzter Stunde für die Wissenschaft geleistet haben. Ich selbst kann es ja wohl am besten beurteilen...

*

Oberbürgermeister Karl Scharnagel,
München, čestita mu ovako:

»Ihre lange Lebenszeit, die nun hinter Ihnen liegt, haben Sie in den Dienst des Kroatischen Volkes gestellt.

Ihr Name ist weit über die Grenzen Ihres Vaterlandes hinausbekannt und geachtet. Dadurch ist aber auch Ihr Tätigkeitsgebiet in engste Verbindung mit den wissenschaftlichen Sammelkreisen in Europa gebracht worden: Daraus ergeben sich viele Vorzüge die Ihrem Museum und damit wieder dem ganzen Kroatischen Volke zugute kommen«...

*

Jugoslavenski konzul iz Švicarske g. Gugenheim čestita mu: ... »dass es Ihnen noch lange lange Zeit vergönnt sein möge, an der Spitze Ihres wunderbaren Werkes zu stehen und durch Ihre Kenntniss und Tatkraft die Schätze Ihres Ethnographischen Museums, das einzig in der Welt dasteht, zu mehren... die einzigartigen Schätze, welche Sie zum Wohle nicht nur des Jugoslawischen Staates sondern der ganzen Kulturwelt gesammelt haben«...

*

Evo i čestitke: Društva katoličkih francuskih sveučilišnih misija = Association des Missions Catholiques Universitaires Française, Paris:

»La mission catholique universitaire Française presente au Prof. Berger, à l'occasion de son 70e anniversaire, son fidele souvenir, ses voeux très respectueux et l'expression de sa vive admiration pour l'oeuvre magnifique à laquelle il a consacré sa vie... Abbé Botinelli Dr. di-

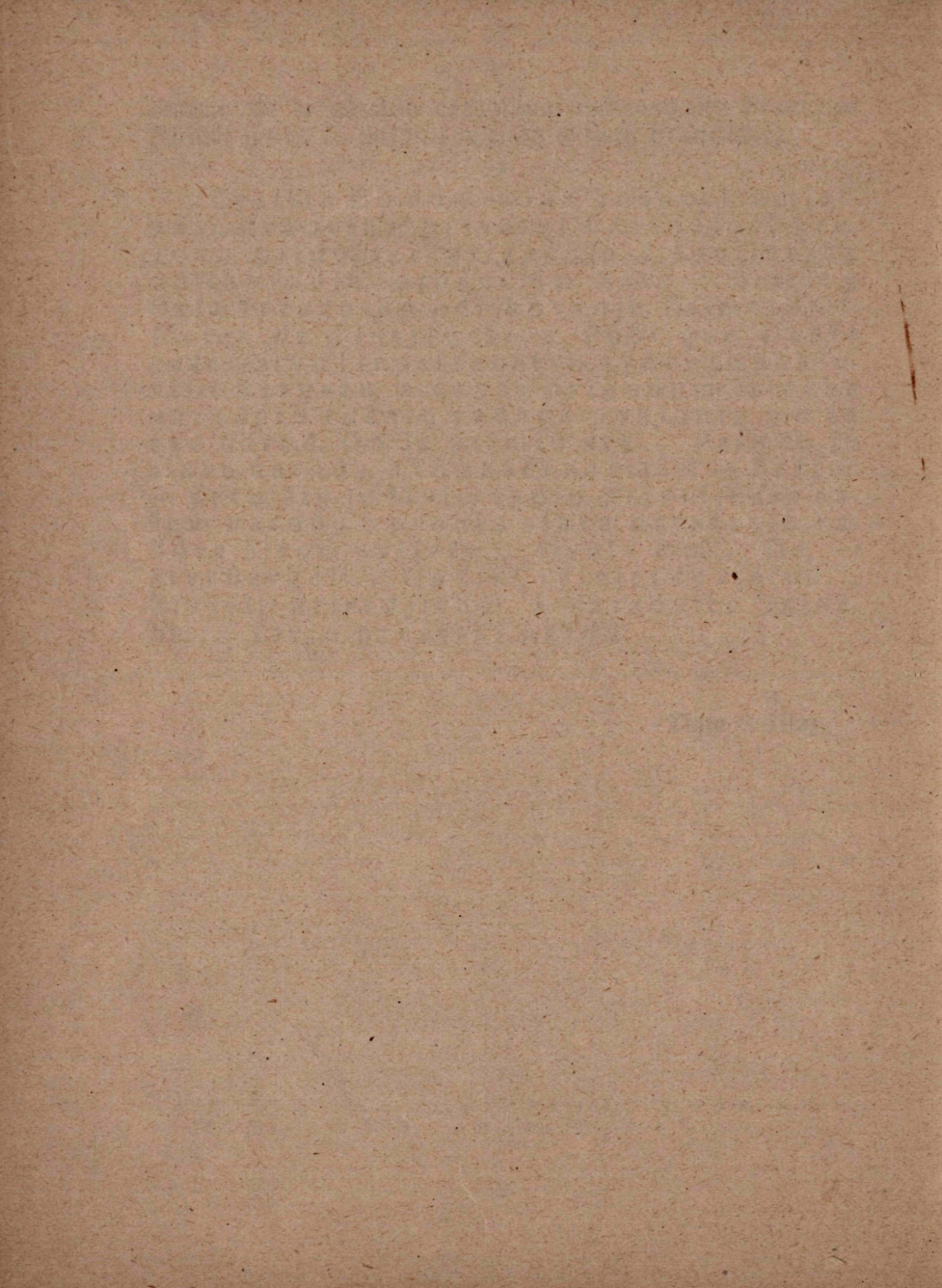
recteur de la mission catholique universitaire Française
(slijedi mnoštvo potpisa učenog svijeta Francuske).

*

Čestita mu domovina, znanost, umjetnost, trgovina, privatni i vladajući krugovi; pridolaze priznanja i kraljevska odlikovanja: ordeni sv. Save i bijelog Orla; francusko odlikovanje: Palmes d'Officier de l'Instruction Publique. Dakle tuzemstvo i inostranstvo, sve se topoklonilo Bergeru, a danas prigodom izložbe narodnih ručnih radova poklonio mu se sav narod. On je primio sve... Primio je slavu naroda, a to znači najviše! — Zašto? — Zato, što je živio, radio, privrijedio našem narodu i pronio slavu hrvatskih radova širom svijeta... Hvala mu!... Da, — živi Berger!... On živi, i živjet će vječno... Živjeli priredjivači i saradnici izložbe!... Živio hrvatski narod!...

Zlata Šufflay.

Zaklada Tiskare Narodnih Novina u Zagrebu